

دیدگاه های فقهی حج بانوان

مؤلفان:

اعظم توانا

مهدی کیاپور

اسلام باباخانی

سرشناسه	: توانا، اعظم، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: دیدگاه‌های فقهی حج بانوان/اعظم توانا، مهدی کیایی، اسلام باباخانی.
مشخصات نشر	: تهران: آرنا، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۸۰ ص.
شابک	: 978-600-356-030-7
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: حج
موضوع	: فقه جعفری -- رساله عملیه
شناسه افزوده	: کیایی، مهدی، ۱۳۶۱ -
شناسه افزوده	: باباخانی ویزنانی، اسلام، ۱۳۶۲ -
رده بندی کنگره	: BP۱۸۳/۹/ت۹۵۹ ۱۲ ۳
رده بندی دیویی	: ۲۷۳ ۳۴۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۷۱

عنوان	: دیدگاه‌های فقهی حج بانوان
مولفان	: اعظم توانا، مهدی کیایی، اسلام باباخانی
ناشر	: آرنا
طرح جلد	: رامین
صفحه آرایي	: الهه بذرافشان
چاپ	: اول ۱۳۹۳
شمارگان	: ۱۰۰۰ نسخه قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۵۶-۰۳۰-۷

www.arnapub.com

فهرست مطالب

۱۶	چکیده
۱۷	پیشگفتار
۲۳	فصل اول: کلیات حج
۲۴	مبحث اول: پیشینه اعمال حج
۲۶	گفتار اول: حج از عهد صلوات الله علیه
۲۶	الف- حج حضرت آدم علیه السلام
۲۷	ب- حج حضرت نوح علیه السلام
۲۷	ج- حج حضرت سلیمان بن داود علیه السلام
۲۸	د- حج حضرت ابراهیم و اسماعیل علیه السلام
۲۸	ه- حج پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم
۳۰	مبحث دوم: مفهوم و اقسام حج و نقش آن در ایجاد وحدت
۳۰	گفتار اول: معنای حج
۳۵	گفتار دوم: اقسام حج
۳۵	بند اول: حج تمتع
۳۸	بند دوم: حج افراد
۳۸	بند سوم: حج قرآن
۴۰	تفاوت عمره تمتع با عمره مفرده
۴۱	ماه‌های حج

۴۳.....	فوریت وجوب حج.....
۴۵.....	گفتار سوم : اهمیت وحدت از دیدگاه اسلام.....
۵۱.....	فصل دوم: شرایط حج.....
۵۲.....	گفتار اول: شرایط مشترک بین زن و مرد در وجوب حج.....
۵۲.....	شرط اول: بلوغ.....
۵۵.....	شرط دوم: عقل.....
۵۶.....	شرط سوم: بریت (رایج بودن).....
۵۶.....	شرط چهارم: استلاء.....
۵۷.....	اقسام استطاعت.....
۵۷.....	۱- استطاعت مالی.....
۵۷.....	۲- استطاعت بدنی.....
۵۸.....	۳- استطاعت زمانی.....
۵۸.....	۴- استطاعت طریقی.....
۶۱.....	۵- راحله (داشتن راحله) و زن.....
۶۱.....	۶- وجوب حج، رجوع به کفایت.....
۶۳.....	گفتار دوم: مسائل خاص استطاعت زنان.....
۶۳.....	۱- تقدم حج بر ازدواج زن.....
۶۴.....	۲- بررسی شرایط وجوب حج بر زن.....
۶۵.....	۳- استطاعت در زنان.....
۶۹.....	۴- حج زن و اجازه همسر.....

۶۹	الف - حج مستحبی
۷۰	ب- حج واجب
۷۱	۵- زن مطلقه و اجازه‌ی شوهر
۷۴	۶- سفر حج و همراهی محرم
۷۶	۷- حج با زن
۷۸	گفتار سوم: نیت
۷۸	۱- شرایط نیابت بر حج و عتبات امامیه
۷۹	۲- نیابت زن در حج
۸۱	فصل سوم: اعمال عمره و حج
۸۲	مبحث اول: مواقیت و اقسام آن
۸۲	الف- میقات زمانی
۸۶	ب- میقات مکانی
۸۷	گفتار اول : مواقیت مکانی
۸۷	اول - میقات اهل عراق:
۸۸	دوم- میقات مردم مدینه (یا از راه مدینه):
۹۱	سوم- میقات اهل شام:
۹۳	چهارم- میقات اهل یمن:
۹۳	پنجم- میقات اهل طائف:
۹۴	ششم- میقات کسی که می‌خواهد حج تمتع بجا آورد «مکه» است:

گفتار دوم: احکام مواقیت	۹۶
۱- محاذات مواقیت	۹۶
۲- احکام مواقیت احرام	۹۸
۳- تجاوز از میقات بدون احرام	۱۰۰
گفتار سوم: احرام	۱۰۴
۱- واجبات احرام	۱۰۴
۲- احرام زن	۱۰۸
۳- احرام حائض و مستحاضه و نساء	۱۰۹
۴- عدول از تمتع به افرا	۱۱۰
۵- عدول از افراد به تمتع	۱۱۱
۶- قرص جلوگیری از بارداری، برای پرهیز از باردگی	۱۱۲
گفتار چهارم: محرمات احرام	۱۱۴
۱- محرمات مشترک بین زن و مرد در احرام	۱۱۴
اول: صید حیوانات برّی	۱۱۴
دوم: عقد کردن دائم یا موقت و همچنین شاهد عقد شدن	۱۱۵
سوم: استمناء (خودارضایی):	۱۱۵
چهارم: استعمال بوی خوش (عطرها):	۱۱۶
پنجم: فسوق؛ یعنی دروغ، دشنام و تفاخر:	۱۱۸
ششم: جدال:	۱۱۹
هفتم: کشتن حشرات ساکن در بدن:	۱۲۰

هشتم؛ زدودن مو از بدن:	۱۳۱
نهم؛ روغن مالیدن به بدن:	۱۳۳
دهم؛ قطع درخت و گیاه حرم:	۱۳۷
یازدهم؛ آمیزش یا هرگونه استفاده شهوانی دیگر:	۱۳۷
دوازدهم؛ سرم کشیدن:	۱۳۰
سیزدهم؛ لر در آینه کردن:	۱۳۲
چهاردهم؛ انگشت دست کردن و پوشیدن زیور برای زینت:	۱۳۳
پانزدهم؛ خون بدن بیرون آوردن:	۱۳۴
شانزدهم؛ چیدن ناخن:	۱۳۵
هفدهم؛ کشیدن دندان:	۱۳۷
هجدهم؛ همراه داشتن بی جهت سلاح:	۱۳۸
۲- محرمات احرام مختص زنان:	۱۴۱
اول؛ پوشاندن صورت:	۱۴۱
دوم؛ نقاب زدن:	۱۴۴
سوم؛ پوشیدن زیورآلات و انگشتر به دست کردن برای زینت:	۱۴۷
چهارم؛ دستکش پوشیدن زنان: (قفازین):	۱۴۷
۳- کراهت در پوشیدن برخی لباس ها برای زنان در حال احرام:	۱۴۹
اول- حکم احرام و طواف با لباس نازک:	۱۴۹
دوم- احرام با لباس رنگی:	۱۴۹
سوم- محرم شدن با لباس کثیف:	۱۵۱

- چهارم - محرم شدن با لباس‌های علامت‌دار: ۱۵۱
- مقایسه برخی از محرمات مختص مردان در احرام و جواز آن نسبت به زنان ۱۵۲
- اول: پوشیدن لباس دوخته شده در احرام ۱۵۲
- دوم: جواز پوشیدن شلوار برای زنان در حال احرام: ۱۵۴
- سوم: پوشیدن چکمه و جوراب برای زنان ۱۵۵
- چهارم: پوشیدن لباس حریر برای زنان ۱۵۵
- پنجم: پوشیدن لباس مخصوص دوران قاعدگی در احرام ۱۵۶
- گفتار پنجم: طواف ۱۵۷
- ۱- طواف: ۱۵۷
- اقسام طواف: ۱۵۷
- اول: طواف ورود (قدوم، تحیت) ۱۵۷
- دوم: طواف زیارت (افاضه): ۱۵۸
- سوم: طواف وداع: ۱۵۹
- چهارم: طواف نساء ۱۶۱
- ۲- شرایط صحت طواف: ۱۶۱
- اول- طهارت از حدث: ۱۶۱
- دوم- طهارت از خبث (نجس): ۱۶۲
- سوم- ستر عورت: ۱۶۳
- ۳- واجبات طواف: ۱۶۴
- اول: نیت: ۱۶۴

- دوم؛ شروع از حجرالاسود و ختم به آن: ۱۶۵
- سوم؛ سمت چپ قرار دادن خانه هنگام طواف: ۱۶۶
- چهارم؛ چرخیدن دور خانه‌ی خدا و حجر اسماعیل: ۱۶۶
- پنجم؛ تکمیل هفت شوط: ۱۶۷
- ششم؛ طواف بین خانه و مقام ابراهیم علیه السلام: ۱۶۸
- هفتم؛ مواضع در شوط‌های هفت‌گانه: ۱۶۹
- ۴- عدم استحباب روزه استلام حجرالاسود و دخول در کعبه برای زنان: ۱۷۰
- اول؛ رمل: ۱۷۰
- دوم؛ استلام حجرالاسود برای زنان: ۱۷۱
- سوم؛ دخول کعبه برای زنان: ۱۷۲
- ۵- احکام طواف: ۱۷۴
- ۶- مکان طواف زنان: ۱۷۴
- ۷- طواف زن علیل: ۱۷۶
- حکم طواف حائض و نفساء: ۱۷۷
- الف- حکم حائض شدن قبل از طواف: ۱۷۸
- ب- حکم حائض شدن در اثناء طواف: ۱۷۸
- ج- حکم حائض شدن بعد از طواف: ۱۷۹
- حکم مستحاضه در دخول به مسجدالحرام و طواف در آن: ۱۷۹
- ۸- نماز طواف: ۱۸۴
- ۹- وجوب نماز طواف: ۱۸۴

۱۸۶	گفتار ششم: سعی
۱۸۶	۱- سعی بین صفا و مروه:
۱۸۷	واجبات سعی:
۱۸۷	اول- نیت:
۱۸۷	دوم و سوم- شروع کردن از صفا و ختم بر مروه:
۱۸۸	چهار- هفت شوط بودن سعی بین صفا و مروه:
۱۸۹	۲- حکم سعی زن حائض و نفساء:
۱۹۰	۳- هروله زنان سعی بین صفا و مروه:
۱۹۱	گفتار هفتم: تقصیر و رواج آن:
۱۹۳	فصل چهارم: اعمال حج است:
۱۹۴	گفتار اول: احرام حج
۱۹۴	۱- کیفیت احرام حج
۱۹۴	۲- محل احرام حج تمتع
۱۹۵	۳- خوف از حائض شدن قبل از وقوفین
۱۹۷	۴- وقوف در عرفات
۱۹۷	۵- زمان وقوف در عرفات
۱۹۹	مسائل اتفاقی وقوف در عرفات
۱۹۹	۶- وقوف به مشعر
۲۰۱	اول - زمان وقوف مشعر الحرام
۲۰۲	الف- وقت اختیاری وقوف در مشعر الحرام

۲۰۲	ب- وقت اضطراری
۲۰۳	دوم - مقدار وقوف
۲۰۴	گفتار دوم: منی
۲۰۴	اعمال منی
۲۰۴	۱- رمی جمره منی عقبه
۲۰۴	اول رمی جمره
۲۰۵	دوم - زمان رمی جمره
۲۰۶	سوم- زمان رمی جمره عقبه برای زنان
۲۰۷	چهارم- واجبات رمی
۲۱۰	۲- قربانی (ذبح)
۲۱۲	روژه بدل هدی (قربانی)
۲۱۳	۳- حلق یا تقصیر
۲۱۶	گفتار سوم: اعمال بعد از منی (روز دهم ذی الحجه)
۲۱۷	۱- اعمال در رجوع به مکه مکرمه
۲۱۷	اول؛ طواف زیارت
۲۱۸	دوم؛ نماز طواف زیارت
۲۱۹	سوم؛ سعی صفا و مروه
۲۲۰	چهارم؛ طواف نساء
۲۲۱	پنجم؛ نماز طواف نساء
۲۲۱	۲- حکم وداع برای زن حائض و نفساء

۳- مراحل تحلیل	۲۲۲
۴- مبیّت در منی	۲۲۵
اول - وجوب بیتوته در منی:	۳۲۶
حکم مبیّت در منی:	۳۲۷
۵- رمی رات به گانه:	۳۲۸
۶- اتماء حج	۲۳۰
گفتار چهارم: محصور و محصورین	۲۳۱
۱- محصور در لغت	۲۳۱
اول - مسائل اتفاقی در محصور	۲۳۲
دوم - در تحلیل محصور:	۲۳۴
سوم - محصور از دیدگاه فقهای معاصر	۲۳۶
چهارم - حصر در احرام از دیدگاه معاصرین	۲۳۷
پنجم - محصور و احکام آن از دیدگاه معاصرین	۲۳۸
ششم - محرم نمودن مصدوم در مسجد شجره بنابر نظر فقهای معاصر	۲۳۹
۲- مصدود در لغت	۲۳۹
اول - وظیفه‌ی مصدود از ورود به مکه از دیدگاه فقهاء معاصر	۲۴۱
دوم - وظیفه‌ی مصدود وارد در مکه	۲۴۲
سوم - نحر قبل از تحلیل مصدود	۲۴۲
چهارم - شرط تحلیل مصدود	۲۴۳
پنجم - میزان تحقق مصدودیت	۲۴۳

۲۴۵.....	ششم - وظیفه‌ی م‌صدود بعد از خروج از احرام.....
۲۴۵.....	هفتم - جواز خروج از احرام با امید رفع عذر.....
۲۴۶.....	۳- فرق بین محصور و م‌صدود.....
۲۴۷.....	نتایج.....
۲۵۰.....	فهرست م‌بع :.....
۲۷۰.....	چکید انگلیسی.....

www.ketab.ir

چکیده:

یکی از مصداق های آشکار و پر دامنه ی عبادت که به گونه ای نمادین ابعاد مختلفی از معارف و ارزش های اسلامی را نمایندگی می کند، حج است.

در برخی فروع مناسک حج میان زنان و مردان فرقه هایی است که در این تحقیق، مسائل مورد بررسی آنان در حج از دیدگاه فقه اسلامی، در کتب فقه های متقدم و مذاهب امامیه و اهل سنت مورد بررسی قرار گرفته است.

اهم مباحث که در این فصل تنظیم شده است، پیرامون کلیات حج، شرایط وجوب، اعمال عمره تمتع، اعمال حج تمتع و در خاتمه به مسائل محصور و مصدود پرداخته شده است.

در تمام موارد مزبور در هر مورد به مسائل خاص زنان معذور (حائض و نفساء و مستحاضه) بوده از احرام دخول در مسجد شریف و مسجد الحرام، انجام طواف و نماز آن و همچنین در سعی صفا و مروه و وقوفین و اعمال منی و مکه، پرداخته شده است.

کلید واژه: عمره، حج، زنان، احرام، طواف، سعی، وقفین، رمی، بیتوته، مذاهب اسلامی.

پیشگفتار

"ولله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلاً"^۱.

سپاس و ستایش مخصوص کسی است که اسلام را تشریع کرد و هرکس در آن وارد شد، در امن و آسایش قرار داد و کتاب عزیز را حجت و پیشوای مردم قرار داد و احکامش را مایه عدالت و نظام جامعه و کعبه بیت‌الحرام را حرم امن، قرار داد.

حج و عمره از شایسته‌ها و دارای خصوصیتی منحصر به فرد است که با دیگر ارکان اسلام تفاوت دارد. حج متفاوت از نماز و روزه، دو قید مکان و زمان را به همراه دارد. به بیان دیگر در هر ماه و در هر مکانی و سرزمینی، نمی‌توان اعمال حج را بجا آورد و حاجی شد. جامعیت حج از نماز که خود نیز، جامع‌ترین عبادت است، بیشتر می‌باشد، چرا که هم «ریاضتی نفسانی است» و هم «اطاعت مالی» و «عبادت بدنی»، «گفتاری»، «عملی»، و «وجودی و عدمی» برای اسرار و دستاوردهای بی‌شماری است که همه بر محور عبادت کردن خداوند استوار است.

از جمله دستاوردها و برکات و آثار فردی که می‌توان بر سرمد: تندرستی و وسعت رزق می‌باشد. امام صادق علیه السلام، از جدشان امام علی بن الحسین علیه السلام نقل می‌فرمایند: «حج و عمره بجا آورید تا بدن شما صحت یابد و دین شما وسیع و بهشت بر شما واجب گردد و این که تا خود و اهل بیت شما در امان خدا و حفظ دینی باشید».^۲

^۱ - قرآن، سوره آل عمران، آیه ۹۷.

^۲ - البحر العاملی، محمد حسن، وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۵؛ الکلینی الرازی، ابی جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق، فروع من الکافی، ج ۱، ص ۲۳۵.

و هم چنین از فوائد دیگر حج، استجاب دعا بیان شده است که امام صادق علیه السلام فرمودند: «شخص حاج و معتمر در سفر مکه میهمان خداست، اگر چیزی از خدا بخواهد به او عطا می‌فرماید و اگر دعا کند، مستجاب می‌شود، اگر شفاعت کند، قبول می‌شود و اگر سکوت کند، خدای عزّ و جلّ ابتدا به او لطف می‌کند و رحمت خود را بر او می‌فرستد و به هر کسی که در راه حج مصرف نماید، هزار درهم به او عوض می‌دهد.»^۱

کلیه اعمال حج اعم از قول و فعل و حرکت و سکون در این عبادت بزرگ، فرصت یکسانی را برای زنان مسلمان فراهم کرده است تا به یکی از بارزترین نمودهای بندگی و پرستش خدای بارک و تعالی و کرنش در برابر او بپردازند و یکسان و یک جا و یک زمان و یک صدا به پرستش بپردازند و «روی آورند».

عبادتی که هر چند در صورت خود شرایط، در اصل، بیش از یک بار در عمر بر مکلفان واجب نیست، اما در شریعت، تشریفات زیادی برای انجام و تکرار آن در طول عمر، حتی برای کسانی که استطاعت شرعی ندارند، صورت گرفته است و عمومیت آن حتی شامل کودکان و خنثی نیز هم می‌شود. و سبب به آن، چه در سطح وجوب و چه در سطح استحباب، یکسان متوجه زن و مرد است و قیاس بر تعبیر «الناس» را برای بیان مخاطبان آن بکار برده است.

«وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا»^۲

«و مردم را حج و زیارت آن خانه واجب است بر هر کس که توانایی یابد و بر آن راه یابد.»

^۱ - البحر العاملي، محمد حسن، همان، ج ۸، ص ۶۸

^۲ - آل عمران، آیه ۹۷، ترجمه آیت الله مشکینی

این عبادت عظیم دارای چهار بعد است: ۱- بعد معنوی و اخلاقی (که مهم ترین ابعاد می باشد) ۲- اجتماعی ۳- سیاسی ۴- اعتقادی.

اما آن چه در این کتاب مورد توجه گرفته است، احکام و وظایف زنان است. زیرا با توجه به اهمیت این تکلیف بزرگ، دانستن احکام آن ضروری و لازم جلوه می کند. در این مجموعه سعی بر آن بوده است که تا حد امکان مطالب اساسی مورد بررسی قرار گیرد. به همین جهت بیشتر به ذکر واجبات، پرداخته شده است. لذا مناسک اختصاصی حج زنان با بضاعت اندک گردیده مورد بررسی قرار گرفته است.

جهت استفاده بیشتر از منابع، چون تقریباً تمام منابع استفاده شده، به زبان عربی بوده است، از ترجمه های این کتب، مجلات و سایت هایی چون سایت حوزه علمی و جامعه الزهرا سلام الله علیها، مراجع عظام استفاده شده است و در زیر نویس نام منبع اصلی جهت رجوع قرار داده شده است. در امر مباحثی، زنان احکام خاص به خود را دارند که به آن پرداخته شده است. قبل از آنکه همه آیات و روایات ترجمه نشده است و به ذکر آن بسنده شده است. هرکجا اهل سنت بیان شده، منظور همان مذاهب اربعه یعنی؛ شافعیه، مالکیه، حنبلیه و حنفیه می باشد. مذاهب خمس نیز منظور امامیه بعلاوه مذاهب اربعه اهل سنت می باشد.

« حج » از دستورهای مهم اسلام و دارای ویژگی های خاصی است. بنابراین سایر عبادات تفاوت بسیار دارد، تنها یک عبادت فردی نیست، بلکه در اجتماع بانوان مسلمانان انجام می شود.

اهمیت این عبادت تا حدی است که در نوع لباس انسان و خوردن و آشامیدن ، حتی سخن گفتن و نگرستن او اثر می گذارد. دقت وظایف انسان در انجام این مراسم تا جایی است که کمترین کوتاهی از آن ، گاه جریمه های سنگین را سبب می شود و پیامد آن ، ممکن است تا آخر عمر باقی بماند ، اما اگر زائر این خانه ، احکام و آداب آن را به نیکی بشناسد به درستی عمل کند ، نه تنها وظیفه ی شرعی خود را انجام داده ، بلکه اجر و پاداش بسیاری خواهد داشت ، ولی باید دانست که مراتب و آثار معنوی این سفر الهی ، حاصل نخواهد شد ، مگر آن که دستورهای عبادی آن به طور صحیح و شایسته عمل شود .

لازم به ذکر است که این کتاب در اصل بر چهار فصل میباشد. در فصل اول: اختصاص دارد به کلیات مربوط به حج و عمره. در فصل دوم: اهمیت آن، تعریف حج و عمره در لغت و اصطلاح فقها و اقسام حج و عمره و وجوب و فوریت حج. فصل دوم: به شرایط حج که شامل شرایط و وجوب، حج زنی که در عده به سر می برد، حج نداری و نیابی، پرداخته شده است.

فصل سوم: اعمال عمره تمتع که شامل چند مبهم را احرام، اجبات، محرمات آن، احرام زن معذور، طواف، شرایط وجوب و حکم زنی که دارای عذر شرعی است در دخول مسجدالحرام، طواف، نماز طواف و آن گاه سعی صفا و مروه و در خیمه تقصیر را مورد بررسی قرار داده است.

فصل چهارم: اعمال حج تمتع که در پنج مبحث بیان شده است.

احرام و وقوف در عرفات و مشعر و واجبات منی، از رمی جمره ی عقبه، قربانی، حلق یا تقصیر، اعمال بعد از منی (روز دهم ذی الحجه) از طواف زیارت، نماز طواف، سعی صفا و مروه، طواف نساء و نماز طواف نساء. گفتار دوم: مبیت در منی و رمی جمره سه گانه می باشد. در تنظیم مطالب، نظر فقهای شیعه از متقدمین نیز استفاده شده است و نظرات علمای اهل سنت نیز با استفاده از منابع بررسی گردیده و در خاتمه محصور و مصادود و احکام آن بیان شده است و در هر مبحثی که زنان احکام خاص به خود دارند، به آن پرداخته شده است. البته قابل ذکر است که با توجه به این که در تمام مطالب نظرات امامیه و اهل سنت بررسی شده است، لذا در فهرست به جهت اختصار دیدگاه امامیه و اهل سنت ذکر نشده است و هر یک از اهل سنت بیان شده، منظور همان مذاهب اربعه یعنی؛ شافعیه، مالکیه، حنبلی و حنفیه می باشد.